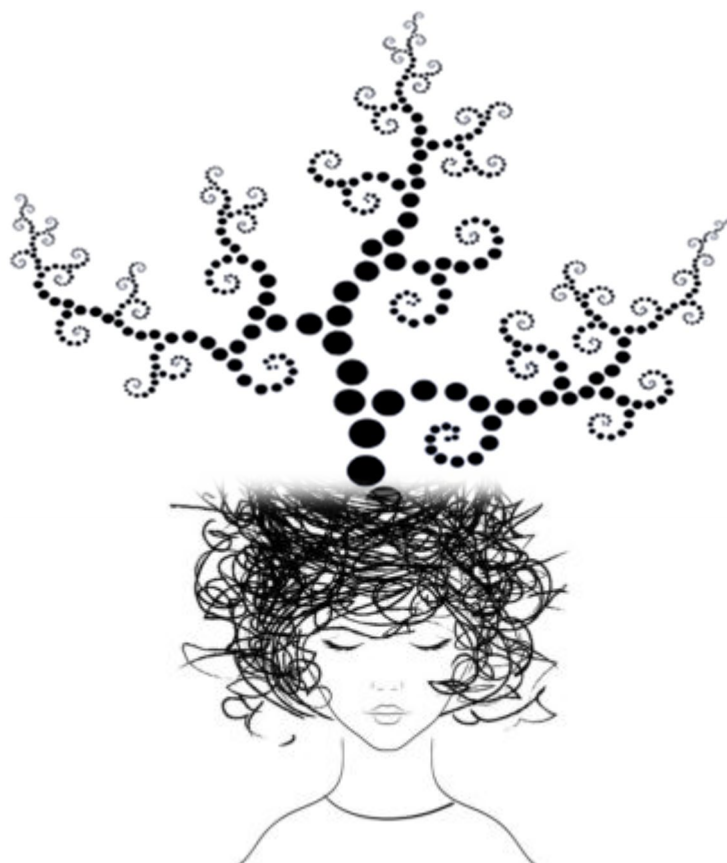

Evaluatierapport

‘leergang actieonderzoek regionale aanpak verward gedrag’

“Versterk uw praktijkproject: benut actieonderzoek”

Door Dr. Famke van Lieshout & Dr. Shaun Cardiff

22 november 2021

Fontys Hogescholen i.s.m. ZonMw Actieprogramma ‘Verward gedrag’

Inhoudsopgave

Samenvatting.....	3
Voorwoord	5
Leergang actieonderzoek binnen een actieprogramma	6
Realisatie in relatie tot COVID-19.....	7
Resultaten	8
Regionale aanpak verward gedrag.....	8
Professionalisering in actieonderzoek.....	10
Discussie	12
Regionale aanpak verward gedrag.....	12
Professionaliseren middels de leergang.....	14
Handvatten voor subsidieprogramma waarin actieonderzoek de centrale methodiek vormt: ...	15
Synthese	15
Aanbevelingen.....	16
Conclusie	16
Tot besluit.....	17

Samenvatting

Het lectoraat van Fontys Hogescholen Mens en Gezondheid (FHMG) heeft van ZonMw opdracht gekregen een leergang “Actieonderzoek voor praktijkprojecten binnen het Actieprogramma lokale initiatieven voor mensen met verward gedrag (AVG)”, te ontwikkelen en uit te voeren. De leergang heeft plaatsgevonden tussen juli 2019 en juli 2021, verdeeld over 3 tranches. Deze opzet was 6 lesdagen, minimaal 2 additionele contactmomenten per tranche en individuele consulten. Daarnaast hebben er tranche overstijgende bijeenkomsten plaatsgevonden, waaronder een gezamenlijke slotdag. In totaal hadden 17 projecten zich aangemeld, maar heeft 1 project zich teruggetrokken vanwege Corona. In totaal hebben dus deelnemers van 16 verschillende projecten deze leergang gevolgd en dit heeft 12 eindrapportages en 11 papers opgeleverd op het moment van schrijven van deze rapportage.

Deze rapportage betreft een eindevaluatie door docenten en deelnemers van de leergang waarin gereflecteerd is op de impact van de leergang op regionale aanpak van verward gedrag en op de professionele ontwikkeling van deelnemers in het doen van actieonderzoek. Een participatieve analyse door deelnemers van de leergang en docenten op divers materiaal verzameld gedurende de leergang, heeft geleid tot 7 thema's verdeeld over de twee categorieën waarin *claims* en *concerns* zijn beschreven.

Ten aanzien van regionale aanpak van verward gedrag, betreffen dit de volgende thema's;

1. Ervaringsdeskundigheid; heeft een positieve rol te spelen, maar roept tevens vragen op over de status van de ervaringsdeskundige.
2. Tools/ methoden; er zijn verschillende tools en methode ontwikkeld en uitgeprobeerd, maar context kan bepalend zijn voor de toepasbaarheid.
3. Zorgherstelprogramma's; vragen relatieopbouw voor het bevorderen van multi-stakeholder betrokkenheid en eigenaarschap.
4. Meldpunten; is misschien voor de burger en hulpverlener het eerste contactpunt, maar ook het beginpunt van een complex netwerk van actoren, belangen, knelpunten en mogelijkheden.

Concrete eindresultaten uit de actieonderzoeken, rondom deze thema's, vormen in de meeste gevallen een schets voor nieuwe werkwijzen en structuren om de huidige aanpak 'vaak verward' in betreffende regio's te verbeteren. Echter heeft het proces van actieonderzoek ook al tussentijds impact gehad o.a. op het vergroten van bewustwording bij zelf en anderen, versterken van samenwerkingsrelaties onder betrokkenen en het leggen van nieuwe verbindingen tussen lokale initiatieven. Actieonderzoek wordt dan ook als een goede manier gezien om een verbetertraject op te zetten binnen maatschappelijke organisaties vanwege verander – en kennisuitkomsten.

Ten aanzien van professionele ontwikkeling in de rol van actieonderzoeker, betreffen dit de volgende thema's;

5. Transformatie; het bevragen en verruimen van huidige referentiekaders is noodzakelijk om actieonderzoek te kunnen begrijpen en toe te kunnen passen in de eigen praktijkcontext.
6. Flexibiliteit; in het programma is voorwaardelijk om betrokkenheid en actieve participatie door deelnemers te blijven behouden.
7. Netwerken; peer ondersteuning en review dienen aanvullend te zijn op de leergang voor het bevorderen van transformatie.

De leergang als professionaliseringstraject in het doen van actieonderzoek binnen de projecten is geslaagd te noemen. In met name de eerste bijeenkomsten voelde men zich enorm uitgedaagd in de methodische aanpak, welke gestoeld was op, voor velen, nieuwe uitgangspunten. Echter, voelde men zich met de leergang door de docenten en elkaar gesteund, geïnspireerd en gemotiveerd om dit concreet en in een realistisch tijdsplan te vertalen naar de eigen praktijk. Oorspronkelijke doelen van de deelnemende projecten waren over het algemeen te ambitieus gezien de complexiteit, deskundigheid en het tijdsbestek. Daarbij maakten ze vaak onderdeel uit van een groter project en de verhoudingen hiertussen waren niet altijd helder. Gaandeweg zijn valkuilen binnen actieonderzoek ontdekt en herkend en heeft men diverse strategieën kunnen uitproberen om deze het hoofd te bieden.

De leergang heeft tevens een impuls geboden voor het creëren van een netwerk rondom regionale aanpak verward gedrag, echter is in een tijd van hoge werkdruk binnen het domein van zorg, maatschappelijke dienstverlening en veiligheid, facilitering van een dergelijk netwerk nodig voor continuering.

Dit rapport besluit met issues geformuleerd per thema met een (verbeter)actielijst met praktische handvatten voor; 1) een regionale aanpak voor mensen met verward gedrag, 2) voor het professionaliseren in het uitvoeren van participatief actieonderzoek en 3) voor subsidieprogramma waarin actieonderzoek de centrale methodiek vormt. Er worden verder aanbevelingen gedaan voor soortgelijke toekomstige initiatieven ter ondersteuning van (onderzoeks)projecten.

De conclusie is dat actieonderzoek een gepaste methodiek is voor de regionale aanpak van complexe maatschappelijke problematiek zoals verward gedrag, want het is gericht op transformatie en genereert kennis over het veranderen van dergelijke praktijk, mits de methodiek door betrokkenen niet te licht, lineair en eenzijdig wordt opgepakt, anders verliest het aan kracht in interprofessionele samenwerking en impact.

Doorwerking van de leergang reikte verder dan de deelnemers en hun individuele projecten, bijvoorbeeld; toenemende discussies over en de realisatie dat actieonderzoek meer is dan alleen praktijkontwikkeling, co-auteurschappen bij en input voor publicaties, nieuwe projectaanvragen met actieonderzoek als gewenste methodologie, verzoeken voor trainingen in actieonderzoek als onderzoeksmethode en aanscherping van onderzoekprogramma's binnen het onderwijs.

Voorwoord

Deze rapportage betreft een evaluevaluatie door docenten en deelnemers van de leergang “Actieonderzoek voor praktijkprojecten binnen het Actieprogramma lokale initiatieven voor mensen met verward gedrag* (AVG)”. De leergang gefinancierd door ZonMw is uitgevoerd van juli 2019 tot juli 2021 door het lectoraat Fontys Hogeschool Mens & Gezondheid. Het doel van deze aanvulling op het actieprogramma met een VIMP Verspreidings- en Implementatie impuls subsidie, was om deelnemende projecten en projectleiders effectief te ondersteunen bij het gebruik maken van actieonderzoek. Dit om praktijkverbeteringen te realiseren, samen te leren en kennis te genereren. De evaluatie is uitgesplitst naar de categorieën; inzichten voor regionale aanpak verward gedrag en professionalisering van deelnemers in participatief actieonderzoek. Hiervoor zijn evaluaties gebruikt van leergang bijeenkomsten, een tussenevaluatie van januari 2020, een evaluevaluatie tijdens de slotdag in maart 2021, naast papers en eindverslagen van deelnemers. Middels een *Claims, Concerns en Issues* methode is relevante informatie rondom deze categorieën gethematiseerd. Hiermee konden lessen worden opgehaald over de geschiktheid van actieonderzoek bij een regionale aanpak voor mensen met verward gedrag, binnen het domein van zorg, maatschappelijke dienstverlening en veiligheid en wat hiervoor nodig is.

Wij danken ZonMw, de deelnemers van de leergang en betrokken organisaties en instanties voor de mogelijkheid die zij gecreëerd hebben om van elkaar te kunnen leren en om actieonderzoek als onderzoeksmethodiek en veranderstrategie verder op de kaart te kunnen zetten. Zoals we op het einde van de slotdag concludeerde, de essentie in actieonderzoek en tevens in de leergang was gemeenschappelijkheid:

You, Me, Them = us

Famke van Lieshout & Shaun Cardiff

* in deze rapportage wordt nog gesproken van ‘verward gedrag’, later is de voorkeur uitgesproken voor het minder stigmatiserende begrip ‘onbegrepen gedrag’.

Leergang actieonderzoek binnen een actieprogramma

In april 2019 kreeg het lectoraat van Fontys Hogescholen Mens en Gezondheid (FHMG) de opdracht van ZonMw om een leergang te ontwikkelen en uit te voeren voor het actieprogramma 'lokale initiatieven voor mensen met verward gedrag'. In juli 2019 is de eerste leergang tranche gestart met 7 projecten. In december 2019 startte een 2e tranche met 6 projecten, en in maart 2020 een 3e tranche met 4 projecten. De projecten vertegenwoordigen organisaties uit het hele land en varieerde van gemeentes, politie, geestelijke gezondheidsdiensten, een MKB, tot stichtingen zoals een woningstichting en zorginstellingen.

Het programma van de leergang had een globale structuur welke was afgestemd met ZonMw. In navolging van de principes behorende bij participatief actieonderzoek, werd deze steeds ingevuld samen met de deelnemers uit elke tranche. De globale opzet (zie tabel 1) bestond uit 6 volle lesdagen (3 op locatie Fontys en 3 op locatie van de deelnemers), gevolgd door 3 virtuele bijeenkomsten à 2u en een slotbijeenkomst, per tranche. De eerste 6 bijeenkomsten waren gericht op het begrijpen van participatief actieonderzoek (PAR) en op praktische workshops die deelnemers eventueel zelf zouden kunnen gebruiken in het eigen project. De virtuele bijeenkomsten waren meer ondersteunend bedoeld voor gezamenlijke reflectie op de eigen rol en voortgang van het project. Daarnaast hadden deelnemers een strippenkaart voor in totaal 6uur individuele consulten met één van de docenten. Ook konden er gastsprekers naar eigen keus uitgenodigd worden.

Vanuit Fontys werd een digitale leeromgeving aangeboden waarin lesmateriaal en bronnen terug te zoeken waren en aangevuld kon worden door de deelnemers. Daarnaast hadden de deelnemers tijdelijk toegang tot de bibliotheek en databanken van Fontys Hogescholen.

Projectlooptijd in maanden en weken	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
		6w	10w	14w	18w	21w 24w	27w	30w	33w	40w	44w	48w
Lesdag		8uren	8uren	8uren	6 uren	6uren		6uren		6uren		
Virtueel						2uren	2uren		2uren			
Locatie		EHV	EHV	EHV	Loc	Virt Loc	Virt Loc	Loc	Virt	ZonW		
Data												
Consult		6x 1uur per project										

Tabel 1: verdeling programmaonderdelen over projectlooptijd

Realisatie in relatie tot COVID-19

Vanwege de pandemie en de vertraging die projecten daarmee opliepen, heeft de hele leergang uiteindelijk 2 jaar geduurd. Deelnemers uit de 3^e tranche konden zo toch nog een volledig programma doorlopen en kon de consultatiemogelijkheid voor o.a. ondersteuning bij het actieonderzoek en/of het schrijven van het paper door alle tranches verlengd worden. Ook kon op deze wijze ingespeeld worden op de extra uitdagingen die gepaard gingen met het doen van participatief onderzoek ten tijde van Covid-19. Tranche 2 werd vrij snel gedwongen om online te gaan werken en tranche 3 heeft vanaf het begin online plaatsgevonden. Deze switch naar online bijeenkomsten en kleinere groepsgrootte in Tranche 3 (met deelnemers uit Curaçao), deed een sterk beroep op de flexibiliteit in creativiteit van de docenten en werden de nadelen voelbaar in aanwezigheid en actieve participatie door deelnemers.

De fysieke slotdagen kwamen per tranche ter vervallen. In maart 2021 is een gezamenlijke online slotbijeenkomst georganiseerd zodat alle deelnemers uit de 3 tranches samen konden komen. Het gereserveerde budget voor gastsprekers op de fysieke slotdagen werd in overleg met deelnemers uiteindelijk anders besteed. Tranche 1 heeft een extra schrijfworkshop gevolgd, en in oktober 2020 heeft een live Meet & Greet voor alle 3 Tranches samen plaats gevonden in Utrecht. Daarnaast zijn de individuele consultmogelijkheid uitgebreid.

In het najaar van 2019, nog net voor de pandemie, hebben een aantal deelnemers samen met een docent van de leergang een presentatie kunnen geven op het congres 'Vorbij de Verwarring' in Den Bosch.

Resultaten

Met behulp van diverse bronnen zijn deelnemers, docent –en organisatie perspectieven verzameld over regionale aanpak verward gedrag en professionalisering in actieonderzoek. Deze informatie is vervolgens gecategoriseerd (regionale aanpak en professionalisering) en gethematiseerd middels *claims* (wat er goed gaat) en *concerns* (wat er minder goed gaat of zorgen) welke hieronder gepresenteerd worden.

Regionale aanpak verward gedrag

Tijdens de slotdag heeft een collectieve analyse plaatsgevonden met de deelnemers over hun projecten. Zij presenteerden hun (voorlopige) uitkomsten aan elkaar en stelden de volgende vragen: Wat zie je, wat hoor je, wat leer je hiermee over een regionale aanpak verward gedrag? Claims en concerns konden geclusterd worden rondom de thema's: 1) Ervaringsdeskundigheid, 2) Tools/ methoden, 3) Zorgherstelprogramma's, en 4) Meldpunten.

Thema 1: Ervaringsdeskundigheid

Een vijftal projecten richtten zich op de inzet van ervaringsdeskundigen in de aanpak van verward gedrag. Een claim was dat het inzetten van ervaringsdeskundigen, bijvoorbeeld bij trainingen, casusbesprekingen, bij signalering in de wijk en bij zorg-herstelprogramma's ed., een positieve invloed had op bewustwording onder betrokkenen. Casuïstiek en verhalen van ervaringsdeskundigen creëerden nieuwe inzichten en zijn belangrijke instrumenten gebleken bij (het werken aan) de aanpak van verward gedrag. Daarnaast heeft men meer zicht gekregen op hoe ervaringsdeskundigen bij organisaties binnen kunnen komen op basis van hun toegevoegde waarde. Een netwerk van ervaringsdeskundigen en organisaties lijkt kansen te bieden. Concerns waren meer gelegen in de definiëring van de rol of functie van een ervaringsdeskundige. Momenteel worden alle personen met ervaring als 'ervaringsdeskundige' gelabeld, maar, dat waar ieder individu deskundig in is, kan sterk variëren. Sommigen kunnen hun persoonlijke verhaal op een hele inspirerende wijze vertellen, terwijl anderen beter een intermediair rol kunnen vervullen tussen de psychisch kwetsbare burger en de professional en anderen die ook nog onderdeel uitmaken van een (be)handel –of herstelteam.

Door iemand als een 'ervaringsdeskundige' te labelen, zonder stil te staan waarvoor ze hun ervaringskennis kunnen inzetten, betekent een risico op over-of onderschatting van het 'kunnen'/deskundigen. In het kader van persoonsgerichtheid als een kernwaarde voor zorg, welzijn en maatschappelijk dienstverleningen, werd ook een concern geuit of ervaringsdeskundigen zelf voldoende uit de activiteiten haalden waarvoor ze uitgenodigd/ ingezet werden. Met andere woorden, of er sprake was van wederzijds leren, groei en ontwikkeling, vooral wanneer iemand geen volwaardig loon ontvangt.

Thema 2: Tools/ methoden

In de leergang waren twee projecten expliciet gericht op het ontwikkelen van een methode of tool ter ondersteuning van de aanpak van verward gedrag; de cliëntvinder en wijkgericht werken door optimaal leven teams. Dergelijke tools en methoden kunnen bijdragen aan (risico)preventie en opvang van personen met verward gedrag. Echter zijn er binnen de andere projecten ook tools en methoden ontwikkeld, die veelal nog wel (verder) gepilot dienen te worden. Zoals; een e-learning module, training en workshop voor professionals, inwerkprotocol van arts assistenten, feedback loops, een zoekprofiel voor de GGZ ervaringsdeskundigen, handout m.b.t. cultuur en psychische problematiek en hulpverlening en een specifiek evaluatieformulier. Een claim is dat deze kunnen bijdragen aan de ontwikkeling van ervaringsdeskundigen en professionals en dat deze een multi-

stakeholder perspectief bevorderen, dat een context creëert voor een meer integrale aanpak. Een concern is dat de tools en methoden gebruikt zouden kunnen worden zonder kritisch te kijken naar de contexten waarin en doelstellingen waarvoor, ze ontwikkeld werden. Zodoende zouden ze op ongepaste manieren of plaatsen kunnen gebruikt worden en hierdoor mogelijk meer kwaad dan goed veroorzaken. Een vraagstuk kan misschien de zelfde naam hebben als waarvoor een tool of methode dient, maar inhoudelijk of contextueel kan dit verschillen, wat de effectiviteit van de methode of tool gaat beïnvloeden.

Thema 3: Zorg –en herstelprogramma’s

De meeste projecten die deelnamen aan de leergang richtten zich op het ontwikkelen, implementeren en/of borgen van bepaalde zorg- en herstelprogramma’s. Voorbeelden hiervan zijn: een suicide-nazorg programma, een participatief evaluatieplan bij herstelgericht werken, een zorgmodel binnen GGNet, en methode van herstelgericht werken met jongeren, en vangnetwerken in de wijk. Wat deze projecten allen als een gemeenschappelijke claim bestempelden was de multi-stakeholder benadering inherent aan participatief actieonderzoek. De actieonderzoekers leerden hoe om diverse communicatieve ruimtes te faciliteren waarin verschillende stakeholder perspectieven uitgewisseld konden worden en hoe het co-creëren van acties tot stand kon komen. Dit vanuit een meerledig doel; dat ervaringskennis benut wordt, dat ieder een stem en perspectief mee telt in het geheel en dat er een gezamenlijke verantwoordelijkheid ontstaat voor de verbetering. Dit was tevens een concern voor sommige deelnemers. Het faciliteren van multi-stakeholder participatie en gedeelde besluitvorming, was soms een hele uitdaging vanwege persoonsgebonden factoren zoals de eigen positie binnen een organisatie en hiërarchische cultuur en contextuele factoren zoals schaarste en hoge werkdruk. Het definiëren van gezamenlijke uitkomsten is ook tijdrovend vanwege uiteenlopende belangen en betrokkenen die niet altijd dezelfde ‘taal’ spraken, waardoor misverstanden konden ontstaan. Een duidelijke claim in deze projecten was wel dat alle projecten hebben geleid tot een plan-van-aanpak ofwel concrete methoden die (verder) geïmplementeerd, geëvalueerd en bijgesteld kunnen worden in de betreffende praktijken.

Thema 4: Meldpunten

Het laatste thema betreft het opzetten van een meldpunt voor burgers en hulpverleners voor mensen met verward gedrag. Een drietal projecten hebben hiervoor het actieonderzoek ingezet. Een claim was dat inzicht werd verkregen over de huidige aanpak en gezamenlijke oplossingen werden aangedragen door betrokkenen, zoals een handreiking of checklijst met criteria waarmee de doelgroep vastgesteld kan worden, een rapportagemethodiek, een opvolgingssysteem en een methode om casussen door te lichten en verbeteringen in een complex systeem te bewerkstelligen. Een concern daarentegen was dat de uitvoer van meldpunten ingewikkeld is, omdat rekening gehouden diende te worden met diverse wet -en regelgevingen naast het inbedden van een complex meldsysteem binnen lokale en organisatie grensoverschrijdende infrastructures.

Professionalisering in actieonderzoek

Na elke bijeenkomst werden deelnemers gevraagd hun claims en concerns ten aanzien van de leergang te formuleren en deze te delen met de docenten. Dit kon ook anoniem gedaan worden met behulp van een format in de elektronische leeromgeving. Hieruit werden issues geformuleerd waarmee de bijeenkomsten ingevuld dan wel bijgesteld werden. Daarnaast is tijdens de slotdag specifiek gevraagd naar wat de leergang heeft gebracht in termen van:

- Een cyclisch proces te doorlopen van probleemanalyse, ontwerpen van acties, implementatie, evaluatie en bijstelling.
- Samen te werken aan een praktijkprobleem en kennis te genereren.
- Vaardigheden op het gebied van ketensamenwerking te vergroten.
- Werkbare en duurzame oplossingen voor ervaren praktijkkwesties te vinden.
- Zich te professionaliseren, individueel, als team en mogelijk zelfs als organisatie.

Ook werd in het eindverslag voor ZonMw specifiek gevraagd naar wat actieonderzoek en de leergang in het bijzonder de deelnemers heeft gebracht. Reflecties van de docenten en notulen van de debriefings van de bijeenkomsten zijn ook meegenomen om gezamenlijke claims en concerns te formuleren rondom de thema's; transformatie, flexibiliteit en netwerken.

Thema 5: Transformatie

Deelnemen aan de leergang is voor sommigen deelnemers en/of project transformatief geweest en voor anderen is een 'gedaante wisseling', (nog) niet voltooid. Er is door velen transformatief geleerd, dat wil zeggen dat men een groter begrip heeft gekregen over wat actieonderzoek inhoudt en hoe je hier invulling aan kunt geven. Dit vroeg soms een paradigma verschuiving van klassiek denken en uitgangspunten van kwalitatief en kwantitatief onderzoek, naar participatief en transformatief onderzoek. Alle groepen toonde een sterk behoeften aan methoden, het 'hoe doen' kant van onderzoek. Ze waren ook sterk productgericht, voornamelijk geïnteresseerd in iets 'maken' in plaats van kennisgericht, dat tevens een doel is van participatief actieonderzoek. Dit kan te maken hebben met wisselende onderzoekservaring en kennis. Ook kwam het evalueren en reflecteren op de eigen professionalisering middels de leergang, beperkt uit zichzelf op gang en werden de docenten nauwelijks tussen de bijeenkomsten geconsulteerd.

Er is een mix aan interventies en methoden aangeboden die transfereerbaar waren naar de eigen praktijk en hoewel het boek (Lieshout, Jacobs, Cardiff, 2017) doorlopend is gebruikt, zijn slechts twee projecten als een volwaardig actieonderzoek uitgevoerd. De andere projecten beperkten zich eerder tot de oriëntatie/planfasen of waren meer 'practice development' (ontwikkel) projecten, dan onderzoek. Bij veel projecten was de pre-oriëntatiefase niet (volledig) doorlopen waardoor de hoofdvraag onvoldoende gearticuleerd was en het te vroeg was om interventies te plannen en uit te testen in praktijken. Daarbij kwam dat de contexten van deelnemende projecten complex waren en er diverse belangen speelden, of de eigen rol hierbinnen onvoldoende helder was. Meestal was het actieonderzoek onderdeel van een groter project, dat weer door andere personen werd (bege)leid met alle afstemmingsproblemen van dien. Daardoor is kennisgeneratie en transformatie mogelijk beperkt gebleven.

Op individueel/persoonlijk vlak, voelde deelnemers zich niet echt overvraagd, maar wel uitgedaagd om diep en anders over hun oorspronkelijke plannen, ideeën en opvattingen na te denken en stond men wel open om de eigen insteek te herzien. Een enkeling gaf aan in andere projecten, losgekomen te zijn van de systeemwereld en [meer] zelfvertrouwen te hebben in verbanden te leggen, nieuwe methoden in te zetten en energierijke bijeenkomsten te faciliteren.

Thema 6: Flexibiliteit

Men voelde zich gesteund en geïnspireerd door de docenten en door de andere projectdeelnemers. De docenten vulden elkaar goed aan qua kennis en kwaliteiten en hebben zich flexibel opgesteld en hun kennis laten aansluiten op de inhoud van de projecten en op de ervaring van de deelnemers. Er is ingespeeld op veranderende behoeften vanwege nieuwe inzichten in het proces van actieonderzoek alsook vanwege de pandemie. Bijvoorbeeld met het inplannen van een extra workshop, meer individuele consulten en het organiseren van één tranche overstijgende slotdag in plaats van 3 kleine, tranche beperkte slotdagen. Het ombuigen van de leergang tot meer online ontmoetingen en het afstemmen met de deelnemers over inhoud en methoden, heeft wel veel extra uren gekost.

Sommige deelnemers hadden moeite met het (anders) structureren en/of meer wetenschappelijk schrijven. Vaak waren de aanvragen ook niet door de deelnemer zelf geschreven, waardoor het moeilijk was voor hen om verheldering te brengen aan wat er precies had plaatsgevonden en waarom. De docenten hebben hierop tijdens de bijeenkomsten geanticipeerd door steeds aandacht en momentum te creëren voor het schrijven van de paper. Contact met docenten buiten de bijeenkomsten, werd dan ook voornamelijk gezocht voor ondersteuning bij het schrijven van de paper.

Ondanks het aanbod en hoge responsiviteit op behoeften van deelnemers is niet alles aangeboden zoals oorspronkelijk gepland. Met name bij de 3^e tranche is de leergang in een alternatieve vorm aangeboden. De groepsgrootte was bij deze tranche eigenlijk ook te klein, mede omdat 1 project zich heeft moeten terugtrekken.

Thema 7: Netwerken

Binnen alle tranches was de actiebereidheid groot en was de sfeer onderling goed. Er is buiten de bijeenkomsten en tussen cohorten contact geweest tussen deelnemers. Inhoudelijke uitwisseling en input op elkaars projecten is relatief beperkt geweest. Dit kan te maken hebben gehad dat het aantal bijeenkomsten op locatie beperkt zijn geweest en dat de leergang, vanwege de pandemie, gedwongen deels online heeft moeten plaatsvinden. Daardoor heeft men de andere omgevingen minder goed kunnen beleven en ervaren. Er was ook weinig gebruik gemaakt van de elektronische leeromgeving en de toegang die verschaft werd tot de bibliotheek en databanken. Wel werd, ondanks de COVID beperkingen, de live Meet & Greet bijeenkomst goed bezocht. Ondanks dat voor de 1^e tranches, de online slotdag vrij ver van hun bijeenkomsten was gepland, participeerden vrijwel alle deelnemers ook in deze bijeenkomst. Dit getuigt van een hoge betrokkenheid naar de leergang, docenten en de deelnemers.

Discussie

Wat is er nu geleerd ten aanzien van de aanpak van verward gedrag, maar ook over het helpen ontwikkelen van professionals in het vormgeven van participatief actieonderzoek in de eigen praktijk middels een leergang? Daarnaast welke suggesties kunnen we ZonMw meegeven over het inrichten van subsidieprogramma's waarin actieonderzoek de centrale methodologie vormt?

Vanuit de eerder genoemde claims en concerns, onder geïdentificeerde categorieën en thema's, vloeiden issuevragen. Per categorie zijn issuevragen geformuleerd en de antwoorden hierop zijn verwerkt in een (verbeter)actielijst met praktische handvatten. Daarnaast worden handvatten beschreven voor subsidieprogramma waarin actieonderzoek de centrale methodiek vormt. Deze handvatten zijn uiteraard nooit volledig en kunnen door anderen met eigen inzichten verder aangevuld worden.

Regionale aanpak verward gedrag

Thema 1: Ervaringsdeskundigen:

Issues:

1. Hoe kunnen we ervoor zorgen dat ervaringsdeskundigen ook volwaardig ingezet/benut worden op basis van hun deskundigheid en niet alleen op basis van hun ervaring?
2. Hoe kunnen ervaringsdeskundigen goed voorbereid worden op een activiteit binnen een organisatie en visa versa?

Praktische handvatten:

- Als opdrachtgever helder zijn en blijven waar je nu precies een beroep op doet, op de deskundigheid of de ervaring en wat je nu doet vanuit welke verwachting. Dit voortdurend aanscherpen en benoemen.
- Helder gezamenlijk doel hebben en blijven uitspreken en checken bij inzet van ervaringsdeskundigen in een specifiek traject.
- Creëer een netwerk van ervaringsdeskundigen en organisaties die een beroep op elkaar kunnen doen.
- Een screeningsinstrument ontwikkelen en afnemen om de mogelijkheden en beperkingen van de inzet van een ervaringsdeskundige te kunnen bepalen en hier acties op in te zetten.
- 'Vertraag', bij de inzet van een ervaringsdeskundige om voortijdig signalen op te kunnen vangen, een vertrouwensrelatie op te bouwen en om een vervolgstap te kunnen maken na zich geëngageerd te hebben, 'ingezet' te willen worden.

Thema 2: Tools en methoden

Issue:

3. Op welke wijze kunnen tools en methoden ook toepasbaar zijn in andere contexten?

Praktische handvatten:

- Begrijpen waarvoor een tool (of methode) precies bedoeld is en wat deze dient op te leveren. Deze eventueel beredeneerd aan kunnen passen voor een specifieke lokale context opdat de effectiviteit van de tool voor deze specifieke context vergroot kan worden.

- Formuleer werkbare hefboomen en meer abstracte actie principes van waaruit een basis voor handelen wordt geboden, maar ook meer ruimte wordt geboden voor een eigen invulling.
- Geef een rijke contextbeschrijving waarin de methode of tool tot stand is gekomen.
- Een gevarieerdheid aan tools fungeren als een grotere hefboom in het ondersteunen van de ontwikkeling van ervaringsdeskundigen, alsook bij het ontwikkelen van een context voor een meer integrale aanpak.

Thema 3: Zorg -en herstelprogramma's

Issue:

4. Hoe kan een actieonderzoeker/facilitator (van onderzoek, veranderen en leren) gedeeld eigenaarschap stimuleren tijdens alle fasen van het actieonderzoek?

Praktische handvatten:

- Bij actieonderzoek in een organisatie, of tussen organisaties of vanuit een onafhankelijke organisatie, is het ten alle tijden belangrijk om eerst gezamenlijk te investeren in het eerst begrijpen van de situatie.
- Pre-oriëntatie fase niet te haastig doorlopen, neem hier uitgebreid tijd voor.
- Van daar uit kan de vraagverlegenheid opgepakt worden, alvorens men verleid wordt tot de implementatie van een specifieke aanpak (participatief actieonderzoek), tool of methode. Men moet eerst meer toe naar een integraliteit van disciplines en betrokkenen vanuit de vraag; "Wat hebben we met elkaar hierin te doen?"
- Eerder met elkaar leren om met complexe problemen om te gaan, dan op een eindpunt te komen.
- Begin met een kleine handelingsverlegenheid in relatie tot ondersteuning door betrokkenen van mensen met verward gedrag (veranderdoel) en breidt dit langzaam uit.
- Wees zelfbewust welke invloed je uitoefent (kunt uitoefen) op anderen en omgevingen binnen je netwerk (= reflexiviteit).

Thema 4: Meldpunten

Issue:

5. Hoe kunnen we ervoor zorgen dat verbeteringen benaderd worden vanuit systemisch denken?

Praktische handvatten:

- Je bent als actieonderzoeker onderdeel van een groter geheel en beïnvloedt deze. Realiseer je dat alles wat je doet, dat dit gevolgen heeft voor anderen. Ook als je niets doet.
- Denk na over de gevolgen van je acties, vanuit het perspectief van verschillende belanghebbenden. Wat zijn de gevolgen wat we doen voor wie en is het juist dat we het zo doen?
- Zorg dat personen binnen het systeem de mogelijkheid hebben om te participeren in het bepalen van (geïntegreerde) actieplannen.

Professionaliseren middels de leergang

Thema 5: Transformatie

Issue:

6. Hoe kunnen we ervoor zorgen dat mensen de ruimte en veiligheid ervaren om hun huidige referentiekaders te bevragen en te verruimen?

Praktische handvatten:

- Comprimeer theoretische inhoud en creëer meer ruimte voor consult/ individuele begeleiding.
- Aandacht dient uit te gaan naar reflexiviteit waarbij TAFARA raamwerk (Lieshout van, 2013) behulpzaam kan zijn.
- Nadruk leggen in leergang op het faciliteren van communicatieve ruimtes (met stakeholders) waarbinnen tevens data gegeneerd en geanalyseerd worden en die gelijktijdig als interventie voor transformatie kunnen dienen.

Thema 6: Flexibiliteit

Issue:

7. Hoe kunnen we ervoor zorgen dat betrokkenheid niet verloren gaat in het flexibel meebewegen met een veranderende leeromgeving?

Praktische handvatten:

- De consequenties goed vooraf doordenken, in gezamenlijkheid bewuste keuzen maken.
- Facilitering door 2 docenten is noodzakelijk voor wendbaarheid met de groep deelnemers, responsief te kunnen zijn naar diverse vraagstukken en complementair te zijn aan elkaar.
- Diverse tools zijn behulpzaam; vraagarticulatie, evaluatieboom, creatieve conceptanalyse, KCHA analyse.
- Raamwerk met principes en fasen van actieonderzoek dienen als ruggengraad waarop de leergang gestoeld is.
- Gebruik maken van interactieve werkvormen en creatieve kunstvormen.

Thema 7: Netwerken

Issue:

8. Hoe kunnen we ervoor zorgen dat er meer gebruik gemaakt wordt van peer-ondersteuning en review tijdens bijeenkomsten, tussen de bijeenkomsten en bij het schrijven van het paper?

Praktische:

- Onderling elkaar consulteren en bevragen
- Mensen leren om elkaar kritisch te bevragen
- Creëer een gekaderd leernetwerk voor kritische toetsing van mijlpalen in een publieke ruimte.

Handvatten voor subsidieprogramma waarin actieonderzoek de centrale methodiek vormt:

- Manier van werken dat nu in het actieprogramma zit dient congruent te zijn met principes onderliggend aan actieonderzoek (projectmatig werken past minder goed bij het emergente karakter van actieonderzoek).
- Varieer met methodieken en mogelijk op mate van methodische grondigheid bij soorten vraagstukken, niet op praktische relevantie of ethische verantwoording, waarbij practice development een goed alternatief kan zijn voor actieonderzoek voor diegene die minder onderzoekservaring hebben.
- Bij voldoende aanmelding eventueel cohorten maken voor Practice Development (PD) (focus op producten, theoretisering van verandertraject is minder leidend) danwel AO (focus op kennisgeneratie en theoretisering van verandertraject is hiervoor relevant). Beide gaan over veranderen op basis van een systematiek.
- Het raamwerk actieonderzoek uit boek Lieshout (2017, 2021) en uitgangspunten dienen leidend te zijn in een aanvraagformat wanneer AO of structureren volgens een PD format bij PD.
- Duo's eis voor samenleren/ ondersteunen en continuïteit borgen, waarvan 1 = ervaren onderzoeker (CV/onderzoeker geschiedenis in profiel) en ander mogelijk minder ervaren hierin.
- Herzien van kwaliteitsstandaarden voor dit type onderzoek. Dit zou moeten dienen als eindkader en bij de beoordeling. Reikt verder dan alleen principes van participatie en transformatie.
- Beoordeling dient ook plaats te vinden door betrokkenen uit de praktijkcontext.
- Docenten leergang krijgen overzicht 'veld experts' in NL (naam, contactdetails en waar/wat hun expertise in is), zodat zij niet afhankelijk zijn van deelnemers voor input voor uitnodigingen voor inhoudsdeskundigen/ experts.

Synthese

Het middels participatief actieonderzoek op een weloverwogen manier, kunnen inzetten van **ervaringsdeskundigen, tools en methoden**, het vergroten van de effectiviteit van **zorg -en herstelprogramma's** en het in werking kunnen stellen van **meldpunten** voor een regionale aanpak voor personen met verward gedrag, is complex en tijdrovend. Dit behoeft specifieke competenties en een stevige professionele identiteit van de actieonderzoeker en vraagt een **transformatie** en verruiming van een traditioneel onderzoek denkkader, naar een meer participatief en transformatief onderzoek denkkader. Deze transformatie kan bevorderd worden door **flexibel** te zijn in wijze waarop dit geleerd kan worden en ondersteund te worden door een **netwerk** van peers en met passende subsidiestructuren en processen.

Aanbevelingen

- Durf te onderscheiden; wil ik/ willen we onderzoek of een verbeterproject doen?
- Een 3 tot 5daagse (evt. residentieel) programma als opstart plannen, gevolgd door individuele consultaties + 4 halfdagse 'presentaties in (hybride) publieke ruimte voor toetsing. De opbrengst van dit programma zou een aangepast plan van aanpak kunnen zijn. Waarin resultaten van de oriëntatiefase zijn beschreven en een voorstel voor acties wordt gedaan met verwachten eindresultaten en een evaluatieplan is opgesteld. Een hybride vorm leent zich voor andere relevante anderen/ andere cohorten om on-line mee te kunnen kijken en vragen te kunnen stellen.
- Onderscheid maken in onderzoekers en veranderaars en daar programma op inrichten. Differentiatie tussen achtergrond onderzoekers en veranderaars; vraagt een andere begeleiding. Onderzoekers, meer begeleiding op veranderen, veranderaars, meer begeleiding op onderzoek. Niet alleen kleur bekennen 'op papier', maar ook hierover met elkaar in gesprek gaan.
- De nieuwe druk van het boek (Lieshout et al, 2021) zou als uitgangspunt dienen waarin meer voorbeelden staan uit sociale en maatschappelijke dienstverleningspraktijken. Ook gaat deze druk meer in op de uitdagingen bij het faciliteren van communicatieve ruimtes, het opstellen van een methoden-plan en kwaliteitskader.
- Daarnaast zal een toekomstige aanvraagstructuur bij format en review criteria bij subsidievertrekkers of opdrachtverleners aangepast kunnen worden zodat voorstellen zich al meer toespitsen naar een actieonderzoeksonwerp.

Conclusie

De leergang is voor de meeste deelnemers een bewogen periode geweest en niet alleen ten gevolg van de COVID-19 pandemie. Sommige deelnemers hebben het traject moeten onderbreken vanwege persoonlijke omstandigheden. Sommige projecten hebben een verandering in projectleider gezien en de meeste deelnemers werden voor het eerst geconfronteerd met het combineren van de rol facilitator en onderzoeker. Daarnaast was er een grote verscheidenheid in kennis en ervaring, maar ook in projecten rondom 'verward gedrag'. Ongeacht hun competenties in het faciliteren of onderzoeken, werden bijna alle deelnemers uitgedaagd om te kijken en handelen vanuit een nieuw (wetenschappelijk) kader en uitgangspunten. Dit leverde interessante discussies op, maar ook uitdagingen met betrekking tot reeds geformuleerde vraag- en doelstellingen, evenals vooraf bedacht onderzoek cq. veranderplannen. Ondanks de vele verschillende uitdagingen is voortgang geboekt in de (deel)projecten, zijn er resultaten gerealiseerd en zijn de deelnemers gegroeid in een facilitator -en onderzoekersrol.

De vraag die overall centraal stond binnen deze evaluatie en die de twee categorieën 'verward gedrag' en 'professionalisering' verbindt is:

Is actieonderzoek een gepaste methodiek voor de regionale aanpak van complexe maatschappelijke problematiek zoals verward/onbegrepen gedrag en waarom?

Vanuit een gedeeld perspectief is deze met 'ja' te beantwoorden want, het is gericht op transformatie en genereert kennis over het veranderen van dergelijke praktijk, mits de methodiek door betrokkenen niet te licht, lineair en eenzijdig wordt opgepakt, anders verliest het aan kracht in interprofessionele samenwerking en impact.

Alle actieonderzoeken zijn praktisch bruikbaar gebleken en zijn op een ethisch verantwoorde wijze tot stand gekomen. De methodische grondigheid is in de meeste projecten fragiel en vraagt een langduriger traject, waarin meerdere momenten van datageneratie en analyse kunnen plaatsvinden, alsook waarbij theoretische kaders meer ter ondersteuning zouden kunnen dienen. Voor kennisontwikkeling is het immers van belang dat deze systematisch tot stand is gekomen. Daarnaast is het belangrijk te blijven investeren in de professionele ontwikkeling van onderzoekers en veranderaars, in hun rol van actieonderzoeker. Daarbij is een flexibele opzet van een leergang effectief gebleken en een onderscheid in actieonderzoek of *practice development* aan te bevelen.

Tot besluit

De leergang heeft voortgang gekend ondanks de pandemie en diversiteit in soorten projecten, dat de complexiteit van 'verward gedrag' weerspiegeld. Een begripvol, meedenkend en meewerkend ZonMw heeft zeker aan deze voortgang bijgedragen. De impact van de leergang is te zien in diverse verbeteringen in praktijken en in de ontwikkeling en groei van deelnemers. Doorwerking van de leergang reikte verder dan de deelnemers en hun individuele projecten, bijvoorbeeld; toenemende discussies over en de realisatie dat actieonderzoek meer is dan alleen praktijkontwikkeling, co-auteurschappen bij en input voor publicaties, nieuwe projectaanvragen met actieonderzoek als gewenste methodologie, verzoeken voor trainingen in actieonderzoek als onderzoeksmethode en aanscherping van onderzoekprogramma's binnen het onderwijs. Er konden helaas geen evaluatiegegevens van andere betrokkenen uit de diverse contexten verzameld worden.

Wij hopen met dit evaluatierapport onze opdracht naar wens te hebben voltooid en dat we in de toekomst vaker van dienst kunnen zijn in de ondersteuning van projecten die een veranderintentie hebben en daarnaast kennis willen genereren.